

Research Article

DOI: 10.14456/jpv.2024.37

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์
ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอบุณพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

The Community Participation in Buddhist Places: A Case Study of Veluvan Sangha's Dwelling, Sahakorn Village, Punpin District, Surat Thani Province

พระครูกิตติวัฒนานุกูล เสงี่ยมุ่ย^{1*} & พระครูสิริธรรมาภิรัต²

Phrakhrukittiwattananuku Sengnui^{1*} & PhraKhrusirithammaphirat²

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author*

1. พระครูกิตติวัฒนานุกูล เสงี่ยมุ่ย*

Phrakhrukittiwattananuku Sengnui

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

Mahamakut Buddhist University

Srithammasokkaraj Campus, Thailand.

Email: jamataveelongsongboat@hotmail.com

2. ผศ.ดร.พระครูสิริธรรมาภิรัต

Assoc.Prof.Dr.Phrakhrusirithammaphirat

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

Mahamakut Buddhist University

Srithammasokkaraj Campus, Thailand.

Email: Sirithammaphirat.pr@gmail.com

คำสำคัญ:

การมีส่วนร่วม; การพัฒนา; ศาสนสถาน

Keywords:

Participation; Development; Monastic Site

Article history:

Received: 22/05/2023

Revised: 12/07/2024

Accepted: 08/08/2024

Available online: 07/12/2024

ABSTRACT

This research article the objectives were 1) to study the theoretical concept of community participation, 2) to study the theoretical concept about the development of Buddhist sites, 3) to analyze the participation of communities in the development of Buddhist sites. A case study of Veluvan Sangha's dwelling, Sahakorn village, Punpin district, Surat Thani province. This research is qualitative. There is a documented study. in-depth interview Analyze data and descriptive analytical presentation the study found that Participation is a joint idea, a joint practice. is important for development the development of religious places is the improvement of conditions. Until the center of the community with the monks doing missionary work and public facilities the principle of development is the principle of unity. and Sāraṇiyadhamma principles by participating in the development Focus on creating the feeling that this religious place is built by the community. cause a feeling of jealousy the present situation reveals that the strength of the people has a common ideology. Have faith in the leader. The weakness lies in the successor's intentions. There is little chance of holding the minds of the people in the matter of "Bowon". Obstacles caused by the patronage system. The condition of community participation in the development of the place is carried out according to the Sappaya principle, i.e. improving the relaxation corner. Make a public relations sign Religious Person Must be a Sappaya person

How to cite:

Sengnui, P. & Phrakusirithammaphirat.
(2024). The Community Participation in
Buddhist Places: A Case Study of Veluvan
Sangha's Dwelling, Sahakorn Village,
Punpin District, Surat Thani Province.
Journal of Philosophical Vision, 29 (2),
187-199.

interact with visitors Meepassa Sappaya is that there is a sweet talk showing that if developing a religious Place, it should start from creating participation in the community, such as homes and schools, to help within religious places. When Bowon has already cooperated the development of religious places will be possible quickly.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน 2) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธศาสนสถาน 3) เพื่อวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พัทธสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี งานวิจัยนี้เป็นเชิงคุณภาพ มีการศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วม คือ การร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ การมีส่วนร่วมแบบ บวร จึงเสริมสร้างจิตสำนึก มีความสำคัญต่อการพัฒนาศาสนสถาน คือ การปรับปรุงสภาพ จนเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่เผยแผ่ และสาธารณูปการ ส่วนหลักธรรมเกี่ยวกับการพัฒนา คือ หลักสามัคคีธรรม และหลักสาราณียธรรม โดยการมีส่วนร่วมในการพัฒนา มุ่งเน้นการสร้างความรู้สึกร่วมว่า ศาสนสถานี่สร้างนี้เป็นของชุมชน ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมหวงแหน สภาพปัจจุบันพบว่า จุดแข็ง ประชาชนมีอุดมการณ์ร่วมกัน มีความศรัทธาในผู้นำ จุดอ่อน อยู่ที่ผู้สืบทอดมรดกมีน้อย โอกาส จากการยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนในเรื่อง “บวร” อุปสรรคเกิดจากระบบอุปถัมภ์ สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา ด้านสถานที่ ดำเนินการตามหลักสัปปายะ คือ ปรับปรุงมุมพักผ่อน จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ ด้านศาสนบุคคล ต้องเป็นบุคคลสัปปายะ มีปฏิสัมพันธ์กับผู้มาเยือน มีภัสสะสัปปายะ คือมีการพูดจาอ่อนหวาน ทำให้เห็นว่าหากจะพัฒนาศาสนสถาน ควรต้องเริ่มจากการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน ได้แก่ บ้าน และโรงเรียน เข้ามาช่วยเหลือภายในศาสนสถาน เมื่อบวรมีความร่วมมือกันแล้ว การพัฒนาศาสนสถานก็จะเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว

1. บทนำ

พระพุทธศาสนามีความรุ่งเรืองมาถึงยุคปัจจุบัน โดยบูรณาการระหว่าง “ชุมชน ศาสนา และการศึกษา” หล่อหลอมให้มีการสร้างความเข้มแข็งในสถาบันทางศาสนา เพื่อเผยแผ่คำสอนที่ดีงามให้แก่ประชาชน โดยพัฒนาผู้เผยแผ่ศาสนา ให้ประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดีงาม ตามหลักคำสอนที่ถูกต้อง โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน (ยุทธศาสตร์ชาติ, 2561, น. 31) ซึ่งวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในทุก ๆ ด้าน การพัฒนาวัดจึงมีแนวทางที่สร้างความรู้สึกให้แก่ชุมชนว่าวัดเป็นของตน เกิดความรู้สึกร่วมหวงแหน และช่วยกันทำนุบำรุง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาในรูปแบบ “บวร” บ้าน วัด และโรงเรียน) เพื่อให้ประชาชนเห็นคุณค่า และประโยชน์ของสถาบันทางศาสนา ซึ่งเป็นแกนหลักสำคัญในการพัฒนาสังคม ทำหน้าที่เป็นตัวแทน ในการขัดเกลาสังคม ประกอบด้วย ศาสนสถาน (วัดวาอาราม) และศาสนบุคคล (พระสงฆ์) ซึ่งจะช่วยกันขัดเกลา เกี่ยวกับศีลธรรม

ทำให้สังคมเป็นระเบียบ (ประสาธ สุขเกษม, 2542, น. 2) ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญ ที่ทำให้บุคคลกลายเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม (จิกร กาญจนชัยรัตน์, 2548, น. 4) หากบุคคลได้ปฏิบัติตามหลักคำสอนได้มาก พระพุทธศาสนาก็มีบทบาทในการพัฒนาแนวคิดของบุคคลนั้นให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น พระพุทธศาสนาจึงเป็นสัญลักษณ์แห่งความผูกพันของสาธารณชน โดยสัญลักษณ์ที่สำคัญประการหนึ่งคือ วัด หรือพุทธศาสนสถาน เป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรมสำคัญต่าง ๆ ของชุมชน ดังนั้นการบริหารจัดการ ในการพัฒนาวัดจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ระดับของการพัฒนาขึ้นอยู่กับเหตุ และปัจจัยหลายประการ เช่น การมีพระสงฆ์ที่ภักดีที่มีความรู้ความสามารถ การมีผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ การมีส่วนร่วมของชุมชนทุกภาคส่วน เป็นต้น ปัจจุบัน การพัฒนาวัด หรือพุทธศาสนสถาน เป็นหน้าที่ของศาสนบุคคล เป็นผู้ที่กำหนดทิศทาง ซึ่งปกติการพัฒนาวัด มีรายละเอียดดำเนินการ ดังนี้ 1) ด้านศาสนบุคคล มีการปกครองพระภิกษุสามเณร ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย 2) ด้านศาสนธรรม เป็นธุระในการจัดการเรียนการสอน พระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และฆราวาส 3) ด้านศาสนสถาน ศาสนวัตถุ มีการพัฒนาภูมิทัศน์สถานทางด้าน ให้สะอาดเรียบร้อย มีความสัปปายะ 4) ด้านศาสนพิธี ดำเนินการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ให้เกิดประโยชน์แก่สาธารณชนรอบวัดให้มากที่สุด (กองแผนงาน กรมศาสนา, 2534, น. 8)

ซึ่งปัจจุบันนี้ ที่พัทลุงอำเภอเวียง อำเภอพนม อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นที่พัทลุงที่มีการดำเนินการสร้างขึ้นมาใหม่ จากที่ดินว่างเปล่า พัฒนาต่อมาเป็นระยะเวลา 5 ปี โดยอาศัยศาสนบุคคลเป็นผู้กำหนดแนวทาง และอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้สามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว แต่ก็ยังมีบางประเด็นก็อาจจะไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องมาจากปัจจัยหลายด้าน เช่น ด้านศาสนบุคคล ปัจจุบันศาสนิกชน ที่มีความประสงค์จะบรรพชาเป็นสามเณร เพื่อเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1 และ 4 มีจำนวนไม่มากนัก เหตุผลส่วนหนึ่งเกี่ยวกับนโยบายการด้านการศึกษาในภาครัฐ ส่งผลให้การพัฒนาด้านนี้อาจจะไม่ครอบคลุม ด้านปริมาณของศาสนบุคคล ในด้านศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ปัจจุบันมีการแข่งขันในการพัฒนาวัด และที่สำคัญการพัฒนาด้านนี้ จะประสบความสำเร็จมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับขีดความรู้ ความสามารถของศาสนบุคคลเองเป็นหลัก นอกจากนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนก็ผลกระทบในการพัฒนาด้านนี้ด้วยเช่นกัน

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจ ศึกษาเกี่ยวกับ “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณีที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” เพื่อต้องการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน อีกประการหนึ่งคือ ต้องการศึกษานโยบายทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธศาสนสถาน เพื่อนำมาวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พัทลุงอำเภอเวียง อำเภอพนม อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ว่ามีปัจจัยใดที่ส่งผลให้พุทธศาสนสถานประสบความสำเร็จ สำเร็จอย่างไร และด้านใดบ้าง ซึ่งเมื่อศึกษาแล้วจะได้นำผลจากการศึกษานี้ถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อปรับใช้ในการพัฒนาพุทธศาสนสถานให้เหมาะสมต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 2.2 เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธศาสนสถาน
- 2.3 เพื่อวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พัทสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการวิจัยเชิง เอกสาร (Document Research) และภาคสนามด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) ผู้วิจัยได้ลำดับขั้นตอน แห่ง การดำเนินการวิจัย ดังนี้

- 3.1 รูปแบบการวิจัย มีขั้นตอน และวิธีการดำเนินงานวิจัย 2 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้
 - 3.1.1 ขั้นตอนกำหนดกรอบในการวิจัย กำหนดกรอบเนื้อหาในการวิจัย โดยให้อยู่ในประเด็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน เป็นหลัก
 - 3.1.2 ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูล จากเอกสาร จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้วิจัยได้วางขอบเขตในการศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้
 - 3.1.2.1 ขอบเขตเนื้อหาจากเอกสาร ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ ศึกษา จาก พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ศึกษาจาก วรรณกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารทางวิชาการ และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต เป็นต้น
 - 3.1.2.2 ขอบเขตเนื้อหาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พัทสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยศึกษาจากการสัมภาษณ์พระภิกษุ ผู้นำชุมชน และประชาชนผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาวัด
 - 3.1.2.3 ขอบเขตของพื้นที่การศึกษาภาคสนาม เฉพาะพื้นที่โดยรอบ ที่พัทสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ ประกอบด้วยพื้นที่หมู่ที่ สอง สาม และสี่ ตำบลกรูด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นหลัก
 - 3.2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มาจากการเลือกแบบเจาะจงจากคุณสมบัติ โดยเป็น พระภิกษุ ผู้นำชุมชน และประชาชนผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาวัด ที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ที่มีความรู้ เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้
 - 3.2.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย
 - 3.2.1.1 พระภิกษุ จำนวน 5 รูป
 - 3.2.1.2 ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน
 - 3.2.1.3 ประชาชนผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาวัด จำนวน 5 คน
 - 3.2.2 วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง

3.3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยมีกระบวนการในการออกแบบเครื่องมือ คือแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

3.3.1 ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน จากพระไตรปิฎก ภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.3.2 นำแบบสัมภาษณ์เสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษา ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม

3.3.3 พัฒนาปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

3.3.4 นำแบบสัมภาษณ์เสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบ และแก้ไขเครื่องมือวิจัยเพื่อความสมบูรณ์ ถูกต้อง และเหมาะสม

3.3.5 พัฒนาปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามผู้ทรงคุณวุฒิ

3.3.6 นำแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์แบบไปขอจริยธรรมการทำวิจัยในมนุษย์

3.3.7 เมื่อผ่านการรับรองผลจริยธรรมการทำวิจัยในมนุษย์ จึงนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้ในการเก็บข้อมูลกับ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ได้เลือกไว้

3.4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

3.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน จากข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูล ทุตติภูมิ

3.4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พระภิกษุ ผู้นำชุมชน และประชาชนผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาวัด เพื่อให้ทราบข้อมูล แนวคิด ความคิดเห็นเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน

3.5. การจัดทำข้อมูล ผู้วิจัยใช้ขั้นตอนดังนี้

3.5.1 จัดทำข้อมูล โดยใช้การค้นคว้า เนื้อหาจากเอกสาร

3.5.2 จัดทำข้อมูล โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก

3.5.3 นำข้อมูลที่ได้ มาสรุปในแต่ละประเด็น และทำการจัดหมวดหมู่เพื่อหาคำตอบ ตามเนื้อหาการวิจัย

3.6. การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการสำรวจเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก จากนั้นก็จะนำข้อมูลที่ได้นำมาทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลตาม หลักทฤษฎี ซึ่งผู้วิจัยจะใช้กรอบแนวคิดของ “สุภางค์ จันทวานิช

3.6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย ซึ่งเป็นวิธีการสรุปข้อมูลตาม ปรากฏการณ์ที่สัมผัสได้ หรือมองเห็น ได้ เป็นต้น

3.6.2 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจำแนกข้อมูล ได้แก่ การจำแนกข้อมูลออกเป็นอย่าง ๆ ตาม วัตถุประสงค์” (สุภางค์ จันทวานิช, 2540, น. 131-144)

3.7. สรุปผล และนำเสนอผลการวิจัย จัดทำในลักษณะของพรรณนาวิเคราะห์ บรรยายโวหาร คือ โวหาร ที่ใช้เล่าเรื่อง หรืออธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ตามลำดับเหตุการณ์ มุ่งเน้นความชัดเจน ตรงไปตรงมา กล่าวถึง แต่สาระสำคัญ ตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้แล้ว

4. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้ได้ค้นพบประเด็นที่ตอบคำถามวิจัยและวัตถุประสงค์ดังนี้

4.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้วิจัยประมวลสรุปเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้ การมีส่วนร่วม ถือเป็นหลักการที่สำคัญ โดยการสร้างโอกาสให้ประชาชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจ ทั้งการคิดริเริ่ม การตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ โดยลักษณะการมีส่วนร่วม เริ่มจากการตัดสินใจการดำเนินกิจกรรม การรับผลประโยชน์ การสนับสนุนด้านทรัพยากร รวมทั้งการร่วมแรงร่วมใจ ตลอดจนการติดตามประเมินผล ในส่วนของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในระดับการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในระดับการวางแผนดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในระดับการลงทุน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในระดับการติดตาม และประเมินผลงาน โดยที่การมีส่วนร่วมนั้น มีความสำคัญต่อการพัฒนา เช่น ทำให้ประชาชน ยอมรับโครงการ และสามารถดำเนินการให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ หลักสำคัญของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ หลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน หลักการจัดความขัดแย้ง หลักการสร้างอุดมการณ์ และค่านิยม หลักการให้การศึกษา ให้การอบรมอย่างต่อเนื่อง หลักการทำงานเป็นทีม และหลักการสร้างพลังชุมชน เป็นต้น โดยปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่ดำเนินการนั้นมีความสอดคล้องกับความเชื่อพื้นฐานความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ และมีความสอดคล้องกับผลประโยชน์ของตน ตลอดจนขึ้นอยู่กับอุปนิสัย จารีตประเพณี และความสามารถของตนเองเป็นสำคัญด้วย ในส่วนของประโยชน์จากการมีส่วนร่วมของประชาชน จะทำให้เกิดการเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ สามารถลดการสูญเสียเวลา สามารถสร้างฉันทามติ หลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่รุนแรง ทำให้รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ เป็นเหตุให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และมีความมั่นคง โดยที่ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน โดยมีความสัมพันธ์กัน ทั้งในเรื่องของความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม และมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน จากแนวคิดเกี่ยวกับชุมชน ทำให้เห็นว่าชุมชนที่มีชีวิตนั้น คือ การที่สมาชิกมีความรู้สึกว่าเป็นสมาชิกคนหนึ่งของคนชุมชน รวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์ มีการสื่อสารกันอย่างมีจิตสำนึกที่ดีต่อส่วนรวม มีจิตสำนึกที่จะปกป้องรักษาชุมชนร่วมกัน และการมีจิตวิญญาณที่จะรักษาผลประโยชน์ร่วมของชุมชน ซึ่งท้ายที่สุดแล้วจะเกิดเป็นความหวงแหนชุมชน ซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดของความเป็นชุมชน ซึ่งโครงสร้างของชุมชน ประกอบด้วยองค์การทางสังคมและสถาบันทางสังคม ชุมชนแบ่งออกเป็นหลายประเภท คือ แบ่งตามขนาดของประชากร แบ่งตามลักษณะของกิจกรรม แบ่งตามลักษณะทางนิเวศวิทยา แบ่งตามหน่วยการปกครอง แบ่งตามวิวัฒนาการของเศรษฐกิจ แบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน และแบ่งตามระดับ

การพัฒนา ชุมชนมีหน้าที่ ที่สำคัญ โดยการเป็นกลไกในการตอบสนองทั้งทางกาย และทางใจ ตลอดจนชุมชนยังมีการควบคุม รักษาระเบียบ มีค่านิยม และหลักการ ที่เป็นคุณค่า คอยยึดเหนี่ยวผู้คนให้สมานฉันท์กัน ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยาวนาน โดยการขับเคลื่อนชุมชนอาศัยการมีส่วนร่วมแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) บวร หมายถึง กระบวนการในการเสริมสร้างจิตสำนึก ความรับผิดชอบ และความร่วมมือ ของบุคคล และองค์กร เพื่อแก้ไขปัญหาดัง ๆ ทั้งในเรื่องของศีลธรรม สังคม เศรษฐกิจ และการจัดสรรทรัพยากร ด้วยการประยุกต์เอาเสาหลัก สถาบันต่าง ๆ คือ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และ

สถาบันการศึกษา เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม อีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งหลักการบริหารแบบ บวร คือการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยการเปิดโอกาสให้สามสถาบันหลักของชุมชน คือ บ้าน วัด และโรงเรียน ได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการชุมชน ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นไปตามที่ทุกฝ่าย ได้ตกลงร่วมกัน ด้วยหลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล หลักการขจัดความขัดแย้ง หลักการสร้างค่านิยม ด้านความซื่อสัตย์อดทน หลักการจัดการอบรมอย่างต่อเนื่อง หลักการทำงานเป็นทีม และหลักการสร้างพลังชุมชน เป็นต้น

4.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ผู้วิจัยประมวลสรุปเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ดังนี้ การพัฒนา คือ การสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า จนเกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์ของสังคมในทางที่ดีขึ้น ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม โดยมีการเปลี่ยนแปลง ทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพ เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมาย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตลอดเวลา ดังนั้นจึงต้องปรับปรุงกระบวนการพัฒนา ให้มีความเหมาะสมด้วย โดยองค์ประกอบของการพัฒนาที่สำคัญคือ ระบุปัญหา วิเคราะห์ปัญหา กำหนดเป้าหมาย สร้างระบบทำงาน และจัดทรัพยากร เข้าไปใช้ในระบบทำงาน อย่างไรก็ตามการพัฒนาสิ่งใด ๆ ย่อมอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของธรรมชาติ และมีมนุษย์ เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด ของกระบวนการพัฒนานั้น ๆ โดยหัวใจสำคัญของการพัฒนา คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า นำไปสู่ความยั่งยืน เกิดจากการบูรณาการอย่างสมดุล ระหว่างขีดจำกัดของคน สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยไม่แยกส่วนกัน เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการในปัจจุบัน และไม่ส่งผลกระทบให้เกิดความเดือดร้อนขึ้นในอนาคต แต่มุมมองของพระพุทธศาสนานั้น การพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องเกิดจากการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา คือ กระบวนการศีล สมาธิ และ ปัญญา โดยครบองค์ประกอบเท่านั้น โดยองค์ประกอบที่สำคัญของพระพุทธศาสนา มี 4 อย่าง ได้แก่ ศาสนธรรม, ศาสนบุคคล, ศาสนสถาน/ศาสนวัตถุ, และศาสนพิธี โดยที่ พุทธศาสนสถาน หมายถึง สถานที่ หรือสิ่งที่สร้างขึ้น เพื่อใช้ในกิจกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ ที่พักสงฆ์ สำนักสงฆ์ วัดวาอาราม สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นที่อาศัยของพระภิกษุ สามเณร เป็นเครื่องมือสำหรับทำให้ประชาชนเข้ามาใกล้ชิดพระพุทธศาสนา โดยพุทธศาสนสถาน มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล และมีพัฒนาการเรื่อยมา ซึ่งพุทธศาสนสถานมีความสำคัญในฐานะเป็นหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ศาสนา เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทำให้เข้าใจคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาได้ดียิ่งขึ้น ทำให้เกิดวัฒนธรรมประเพณีที่งดงามขึ้นแก่ชุมชน โดยพุทธศาสนสถานมีประโยชน์ ทางด้านการเป็นพื้นที่ของจิตใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นอุปกรณ์สอนธรรม โดยอาศัยหลักธรรมที่ผสมอยู่ในงานพุทธศิลป์ มาเป็นอุปกรณ์ในการพัฒนาจิตใจ โดยมีพระสงฆ์ ทำหน้าเผยแผ่พระธรรมคำสอนผ่านทางพุทธศาสนสถานในฐานะที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ในประการต่อ คือ การพัฒนาวัด หมายถึง การปรับปรุงสภาพวัด จนกระทั่งมีความเจริญรุ่งเรือง เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน และเป็นศูนย์กลางของชุมชน ส่วนการสาธยายการเป็นการบำรุงรักษาวัด และศาสนสมบัติของวัด ให้เป็นไปด้วยดี เป็นหน้าที่ของผู้บริหารวัดโดยตรง ในส่วนของพุทธบริษัทจะต้องมีหน้าที่อุปถัมภ์ พระสังฆาธิการทุกรูป ต้องรู้จักวิธีการบริหารงานสาธยายการเป็นอย่างดี ต้องรู้จักวิธีการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุ และพัฒนาวัดให้สงบบรมรื่น เป็นศูนย์กลางพัฒนาของชุมชน ส่วนในเรื่องของหลักธรรมเกี่ยวกับการพัฒนา ประกอบด้วย หลักสามัคคีธรรม หรือความพร้อมเพรียงกัน รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งการที่จะเกิดความสามัคคีได้นั้น ต้องเริ่มจากจิตใจ จากนั้นการกระทำทางกายก็ถูกต้อง ดีงาม ประการต่อมาหลักสาราณียธรรม ได้แก่ เมตตาทายกรรม,

เมตตาวจีกรรม, เมตตามโนกรรม, สาธารณโภคิตา, สีสามัญญตา, และทิวาสัมญญตา เสมอเหมือนกับผู้อื่น มีความสำคัญในระดับปัจเจกบุคคล คือ การขัดเกลาจิตใจ ของบุคคลผู้ปฏิบัติ, ในระดับสังคม คือ ก่อให้เกิดความสามัคคีขึ้นในหมู่คณะนั้น ๆ และในระดับกระบวนการของไตรสิกขา หมายถึง ศีล สมาธิ และ ปัญญา ในระดับศีล ประกอบด้วย เมตตาทกกรรม เมตตาวจีกรรม สาธารณโภคี สีสามัญญตา ในระดับสมาธิ คือ เมตตามโนกรรม และในระดับปัญญา คือ ทิวาสัมญญตา

4.3 วิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ดังนี้ ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ สุราษฎร์ธานี เป็นศาสนสถานในพระพุทธศาสนา ตั้งอยู่ หมู่ที่ 4 ตำบลกรูด อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตั้งอยู่ห่างจากตัวอำเภอฟุนพิน ประมาณ 42 กิโลเมตร มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบ มีคลองน้ำ 2 สายมาบรรจบกันในพื้นที่ โดยที่ตั้งของที่พักสงฆ์ มีเนื้อที่ทั้งหมด 38 ไร่ 70 ตารางวา ตามหลักฐานหนังสืออนุญาตให้ใช้ที่ราชพัสดุ อนุญาตให้ใช้ที่ราชพัสดุแปลงหมายเลขทะเบียน สฎ.848. เพื่อก่อสร้างวัดป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ โดยเริ่มสร้างขึ้นใหม่ เมื่อวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2560 โดยสภาพทางภูมิศาสตร์ ที่อุดมไปด้วยต้นไม้นานาชนิด โดยเฉพาะต้นไม้จำนวนมาก กลุ่มผู้นำชุมชนมีความเห็นร่วมกันว่า จะใช้พื้นที่ส่วนนี้ พัฒนาเป็นศาสนสถานทางพระพุทธศาสนา จึงรวมตัวกันไปนิมนต์พระภิกษุมาบุกเบิก ซึ่งพระภิกษุที่เป็นประธานสงฆ์ คือ พระครูจิตติวัฒนานุกุล ท่านก็ได้มีแนวทางในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน โดยในการปรับปรุงภูมิทัศน์สถาน คือ การถมดิน วางผัง เอาต้นไม้บางส่วน เป็นต้น ในส่วนการสร้างสถาปัตยกรรม ได้แก่ การสร้างศาลาการเปรียญ อาคารโรงฉัน กุฏิสงฆ์ ห้องน้ำ ห้องสุขา เป็นต้น และในส่วนของประติมากรรม ได้แก่ การสร้างพระประธานประจำศาลาแต่ละหลัง การสร้างพระนาครปรกองค์ใหญ่ ตลอดจนการสร้างรูปเคารพต่าง ๆ เป็นต้น โดยมุ่งเน้นการสร้างความรู้สึกให้แก่ชุมชนว่า พุทธศาสนสถาน ที่ร่วมกันสร้างนี้เป็นของชุมชน ทำให้ประชาชนในชุมชน เกิดความรู้สึกหวงแหน ช่วยกันทำนุบำรุง รักษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาในรูปแบบ “บวร” (บ้าน วัด และโรงเรียน) เพื่อให้ประชาชนเห็นคุณค่า และประโยชน์ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา โดยที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ มีวัตรปฏิบัติ ที่มุ่งสู่วิถีการปฏิบัติธรรม ที่มีความสงบ บรรยาภาสในที่พักสงฆ์มีความสะอาด ร่มรื่น ปลอดภัย โล่ง สบาย โดยที่ชาวชุมชน มีความสามัคคีปรองดองกัน เป็นอย่างดี ต่างมีความเลื่อมใสศรัทธาในที่พักสงฆ์ ตลอดถึงพระภิกษุสงฆ์ สามเณร จุดเด่นอีกประการ คือ มีกิจกรรมแสดงธรรม มีประเพณีตักบาตร ในวันสำคัญทางศาสนา มีการสวดมนต์ เป็นประจำทุกวันพระ อีกประการคือได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานของรัฐในการจัดกิจกรรมที่สำคัญต่าง ๆ และมีจุดด้อย คือ ไม่เคยมีการประเมินผล กิจกรรมต่าง ๆ , มีป้ายประชาสัมพันธ์น้อยเกินไป, มีจุดพักผ่อนไม่เพียงพอ, มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกิจกรรม น้อยเกินไป ในส่วนของโอกาส คือ มีบุคลากรพร้อมต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ , มีสถานที่รองรับกิจกรรมต่าง ๆ , ชุมชนมีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน ส่วนปัญหา และอุปสรรค มีดังนี้ คือ ชาวบ้านชุมชนรอบ ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน กลัวการเปลี่ยนแปลงจะทำลาย สภาพแวดล้อม ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้, สถานที่ตั้งเป็นที่ราชพัสดุ, กำลังทรัพยากรในการพัฒนา ปัญหาการเมืองในระดับท้องถิ่น โรคภัยระบาด ภัยธรรมชาติ เป็นต้น สภาพปัจจุบันพบว่า มีจุดแข็งที่ประชาชนมีอุดมการณ์ร่วมกัน มีวัฒนธรรมเดียวกัน

มีการเคารพศรัทธาในผู้นำ มีการเคารพในสิทธิของผู้อื่น และการใช้ปัญญา ในการแก้ไขปัญหา ส่วนจุดอ่อน อยู่ที่ผู้สืบทอดมรดกมีน้อย ไม่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ขาดทักษะการทำงานเป็นทีม ขาดความเสียสละเพื่อส่วนรวม ขาดการประชาสัมพันธ์ และทุนไม่เพียงพอ ในส่วนโอกาส จากการยึดเหนี่ยวจิตใจโดยรวมของประชาชนทุกระดับในเรื่อง “บวร” บ้าน วัด และโรงเรียน การพึ่งตนเอง และความพอเพียง เป็นพลังอันยิ่งใหญ่ ในส่วนของอุปสรรค เกิดจากระบบอุปถัมภ์ ระบบเศรษฐกิจตกต่ำต่อเนื่อง ภัยพิบัติทางธรรมชาติ ระบบการจัดเก็บองค์ความรู้ท้องถิ่นไม่มีประสิทธิภาพ โดยสรุปสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาที่พิกสงฆ์ ในด้านสถานที่ได้ดำเนินการตามหลักสัปปายะ คือ ปรับปรุงภูมิทัศน์ ร่มเงาสถานที่ไว้สำหรับผู้มาเยือนได้นั่งพัก และจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ บริเวณโดยรอบศาสนสถาน มีการปรับสภาพแวดล้อม มีการดูแลรักษา ความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ เพื่อความเป็นรมณีสถาน ความเป็นสัปปายะ ในส่วนการพัฒนาด้านศาสนบุคคล ต้องเป็นบุคคลสัปปายะ มีปฏิสัมพันธ์กับผู้มาเยือน อยู่ในระเบียบวินัย มีภักดีสัปปายะ คือมีการพูดจาอ่อนหวาน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ทำให้เห็นว่าหากจะพัฒนาศาสนสถาน ควรต้องเริ่มจากการสร้างการมีส่วนร่วม ในการที่จะทำให้ชุมชน ได้แก่ บ้าน และโรงเรียน เข้ามาช่วยดูแล สถานที่บริเวณภายในศาสนสถานให้น่ามอง สะอาดตา สงบ ใจ เป็นที่พักทางกาย และทางใจให้กับคนในชุมชน โดยอาศัยพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องกลมเกลียว และสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนใช้หลักพุทธธรรมในการดำรงชีวิตมากขึ้นเป็น การพัฒนาศาสนสถานก็มีความสำคัญมากขึ้น เมื่อบวรมีความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกันแล้ว การพัฒนาศาสนสถานก็จะไปได้อย่างรวดเร็ว จะพัฒนาต้องพัฒนาที่คน จะพัฒนาคน ก็ให้พัฒนาตนเองก่อน จงเอาความรู้ประสบการณ์มาประยุกต์ใช้กับการพัฒนานั้น และจงใช้คนที่อยู่รอบตัวเราให้ตรงกับความสามารถของเขามีอยู่ งานจะได้ไม่เสียหาย และมีผลสำเร็จสมปรารถนา ดังสุภาษิตที่กล่าวไว้ว่า “วัดจะดีมีหลักฐานเพราะบ้านช่วย บ้านจะสลายเพราะมีวัดดัดนิสัย บ้านกับวัดผลัดกันช่วยก็อวยชัย ถ้าวัดกับบ้านช่วยกันทั้งสองทาง” สุภาษิตนี้ บ่งบอกให้รู้ว่าบ้าน วัด และโรงเรียนขาดกันไม่ได้เลย ซึ่งหมายถึงสังคมที่เกื้อกูล ส่งเสริม ช่วยเหลือ ซึ่งกันและกันในวงเวียนสังคมนั้น ๆ ความเจริญที่แท้จริง การพัฒนาที่แท้จริงของสังคม จึงจะสมบูรณ์แบบขั้นได้ขั้นที่สุด

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย เกี่ยวกับการพัฒนาวัด หรือพุทธศาสนสถาน เป็นหน้าที่ของศาสนบุคคล ซึ่งได้รับการเคารพนับถือจากชุมชน เป็นผู้กำหนดทิศทาง วัดจะพัฒนาได้มากน้อยเพียงไร จึงเป็นดัชนี หรือตัวชี้วัดศักยภาพของศาสนบุคคลนั่นเอง ในส่วนของพุทธบริษัทจะต้องมีหน้าที่อุปถัมภ์ ส่วนหลักธรรมเกี่ยวกับการพัฒนาประกอบด้วย หลักสามัคคีธรรม หรือความพร้อมเพรียงกัน รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน การพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พิกสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานีจึงมีพัฒนาการอย่างรวดเร็วตามลำดับ

ภาพมอง หรือ คำตอบ จากการวิจัยในครั้งนี้ซึ่งมี 3 ประเด็นใหญ่ๆ คือ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธศาสนสถาน และวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พิกสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี นับเป็นคำตอบที่ ตอบคำถามได้ในเวลาหนึ่ง และ ในระดับหนึ่งเท่านั้น ผลงานวิจัยทั้ง 3 ประเด็นนี้จึงไม่ใช่ งานที่สมบูรณ์แบบ ไม่ใช่งานซึ่งมีจุดจบที่ดีเยี่ยม หรือ ไร้คุณภาพอย่างสิ้นเชิง แต่งานวิจัยนี้ได้บอกเล่าเรื่องราวในเชิงประจักษ์ เพื่อผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งปวงได้เรียนรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษา

เฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอฟุนพิณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีความหมายและความสำคัญ ในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มีข้อค้นพบที่มีคุณค่าทางวิชาการ ซึ่งพร้อมที่จะนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป จึงนำมาอภิปราย ผลโดยใช้หลักตรรกวิทยาในการให้เหตุผล เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งมีดังต่อไปนี้

ก่อนสร้างที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ สุราษฎร์ธานี เกิดปัญหาการขาดความร่วมมือของชุมชน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน จากที่ได้กล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยมีแนวทางในการพัฒนา บริหารจัดการพุทธศาสนสถาน โดยมุ่งเน้นการสร้างความรู้สึกร่วมกันให้แก่มุขมนตรีในท้องถิ่นว่า พุทธศาสนสถาน ที่ชาว ชุมชนได้ร่วมกันสร้างขึ้นมานี้เป็นของชุมชน ทำให้ชาวชุมชน เกิดความรู้สึกรัก ห่วงแหน และช่วยกันทำนุบำรุง รักษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาในรูปแบบ “บวร” (บ้าน วัด และโรงเรียน) ทำให้ประชาชนเห็นคุณค่า และประโยชน์ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ซึ่งแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว สอดคล้องกับ สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้นำเสนอไว้ในหนังสือ สัจธรรมแห่งแนวพระราชดำริสู่ การพัฒนาอย่างยั่งยืน ไว้ว่า “บวร” ให้นำบ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ ซึ่งเป็นสถาบันหลักของสังคมไทย ที่เป็น สายใยยึดเหนี่ยวชุมชนมาแต่ครั้งอดีต โดยนำมาใช้ในการพัฒนา และแก้ปัญหา ในระดับชุมชน ในลักษณะ 3 ประสาน เพื่อร่วมมือกันบำเพ็ญประโยชน์แก่มุขมนตรีอย่างเกื้อกูลกัน สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ทำหน้าที่เป็นแกนกลาง ในการพัฒนา กำหนดแผนแม่บทชุมชน ด้วยการร่วมกันคิด ร่วมกันสร้าง คนในท้องถิ่นร่วมกันเป็นเจ้าของ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556, น. 63-64) ดังนั้นตามทัศนะของผู้วิจัย แล้ว ปัจจัยที่เป็นโอกาส ในการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พัก สงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอฟุนพิณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เกิดจากกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเรื่อง “บวร” บ้าน วัด และโรงเรียน เน้นการพึ่งตนเอง และความพอเพียง ซึ่งเป็นพลังอันยิ่งใหญ่ ในการยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนในทุกระดับชั้น ให้ดำเนินตามแนวพระราชดำริ กระแสสังคมเกี่ยวกับการมี ส่วนร่วมของประชาชน มีความตื่นตัว ในการร่วมกันพัฒนาที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ สุราษฎร์ธานี ให้มี ความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ส่วนประเด็นเรื่อง การขาดความสมัครสมานสามัคคี ของชุมชน ผู้วิจัยเลือกนำ หลักพุทธธรรมสำหรับใช้เป็นแนวทางในการสร้างความร่วมมือในชุมชนรอบ ๆ ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ สุราษฎร์ธานี คือ หลักสาราณียธรรม ซึ่งสอดคล้องกับของ วิทย์ วิศทเวทย์ ได้แสดงทรรศนะไว้ว่า ความสำคัญ ของหลักสาราณียธรรม ว่า เมื่อมีระเบียบในการอยู่ร่วมกันในขั้นต้น (ศีลสามัญญตา) รวมถึงการมีเมตตาทั้งทาง กาย (เมตตากายกรรม) และทางวาจา (เมตตาวาจากรรม) ย่อมก่อให้เกิดทัศนคติในเชิงบวกต่อกันและกัน ก่อให้เกิด ความเข้าใจต่อกัน มีการแบ่งปันสิ่งของซึ่งกันและกัน (สาธารณโภคิตา) เมื่อเป็นเช่นนั้นก็ย่อมอยู่ร่วมกันในสังคม อย่างมีความจริงใจต่อกัน นอกเหนือจากนั้นในขั้นที่ 2 สาราณียธรรม ยังนำพากลุ่มคนในสังคมดังกล่าวเข้าสู่ กระบวนการพัฒนาดน โดยผ่านทางหลักของไตรสิกขาต่อไป กล่าวคือ สังคมที่ดีงามโดยมีศีลเป็นบาพฐาน จะเป็นสังคมที่เกื้อหนุนให้มีแต่มิตรที่แท้จริง (กัลยาณมิตร) เพื่อที่จะช่วยกันแนะนำ ช่วยกันชักจูงมิตรของตน ให้ปฏิบัติต่อไป เมื่อมิตรเดินผิดทาง ก็จะช่วยตักเตือนด้วยกุศลจิตที่ประกอบไปด้วยเมตตา (เมตตามโนกรรม)

และเมื่อสิ้นสุดกระบวนการไตรสิกขา คือถึงขั้นสุดท้าย ขั้นที่ 3 ซึ่งเป็นขั้นของ โลกุตตรปัญญา (ทิวฏฐิสามัญญตา) ซึ่งพาสรรพสัตว์ ให้พ้นจากกองทุกข์ทั้งหมด อนึ่งเมื่อบุคคลมีการติดต่อ และมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน เราก็คอยดูแลเอาใจใส่บุคคล ที่อยู่รอบข้างเรา ให้ความช่วยเหลือ ใช้คำพูดที่ดีต่อกัน ก็จะส่งผลให้มีความเชื่อถือ (วิทย์ วิศท เวทย์, 2550, น. 87) จากเนื้อหาดังกล่าวมีความสอดคล้องกับ บทความของ พระปลัดบุญมี คุณากโร เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์การใช้หลักสาราณียธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของชุมชนเทศบาลเมืองปาดังเบซาร์ จังหวัดสงขลาว่า หลักสาราณียธรรม 6 เป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมด้วยคุณค่าและประโยชน์ทำให้คนในชุมชน ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง มั่นคง มั่งคั่ง และปลอดภัย คนในชุมชนมีเสรีภาพ ภูมราดรภาพ และมีมิตรภาพ มีความรักสามัคคี ให้เกียรติ และเคารพซึ่งกันและกัน สร้างสภาวะทางศีลธรรมของชุมชน คือ การรู้จักรักสามัคคี มีความซื่อสัตย์ ยุติธรรม และกตัญญู อันเป็นการสร้างบรรยากาศให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขตลอดไป (พระปลัดบุญมี คุณากโร, 2550, น. 87) จากเนื้อหาที่ได้นำเสนอนี้ ถือว่าเป็นการนำหลักสาราณียธรรม 6 ประการ ซึ่งเป็นหลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง เป็นหลักธรรมที่มีการช่วยเหลือ กิจธุระ ของผู้ร่วมคณะ ด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สักสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้า และลับหลัง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพุทธวิธีการบริหาร ซึ่งเป็นแนวทางที่ดี ที่ควรนำมาปฏิบัติ เพื่อทำให้เกิดผลที่ดีแก่ชุมชน และเพื่อนร่วมงาน ในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พัทลุงป่าเวสุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ให้มีความเจริญรุ่งเรืองอย่าง รวดเร็ว และยั่งยืน

6. สรุป

สรุปบทความการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถานวัดอุประสงค์และกรอบแนวคิดงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน 2) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธศาสนสถาน และ 3) วิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน โดยเน้นกรณีศึกษาที่พัทลุงป่าเวสุวัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี งานวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาสังคม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในกระบวนการคิด ริเริ่ม วางแผน และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน ระดับการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็นหลายระดับ ตั้งแต่การค้นหาปัญหา การวางแผน การลงทุน ไปจนถึงการประเมินผล การมีส่วนร่วมส่งผลให้เกิดความยอมรับ ความเป็นเจ้าของ และความเข้มแข็งของชุมชน หลักการสำคัญได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การทำงานเป็นทีม และการเสริมสร้างพลังชุมชน โดยแนวคิด “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน) ถือเป็นกรอบในการรวมพลังชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การพัฒนาพุทธศาสนสถาน

พุทธศาสนสถานเป็นศูนย์รวมจิตใจและแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญในชุมชน การพัฒนาพุทธศาสนสถานต้องคำนึงถึงการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าที่สุดสอดคล้องกับหลักธรรมและความยั่งยืน การพัฒนานี้ครอบคลุมทั้ง

ด้านศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนวัตถุ และศาสนพิธี การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนาช่วยสร้างความรู้สึกหวงแหนและความเป็นเจ้าของ โดยอาศัยหลักธรรม เช่น สามัคคีธรรมและสาราณียธรรม เพื่อส่งเสริมความพร้อมเพรียงและการมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพ

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาที่พัทสงฆ์ป่าเวฬุวัน

กรณีศึกษาที่พัทสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่าการพัฒนาศาสนสถานนี้ได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชน พระภิกษุ และประชาชนในพื้นที่ ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการร่วมกันบุกเบิกและพัฒนาสถานที่ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การปรับปรุงภูมิทัศน์ การสร้างศาสนวัตถุ และการจัดกิจกรรมทางศาสนา การพัฒนานี้ใช้กรอบแนวคิด “บวร” เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด และโรงเรียน ในการสร้างความสามัคคีและความสัมพันธ์อันดีในชุมชน อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและการประสานงานที่ต้องพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

การศึกษานี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน โดยการพัฒนาที่มีเป้าหมายร่วมกันและคำนึงถึงความยั่งยืน สามารถสร้างคุณค่าแก่ชุมชนในแง่ของจิตใจ วัฒนธรรม และเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืน.

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จากผลการวิจัยที่พบว่า ทางที่พัทสงฆ์ ยังมีป้ายประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับสถานที่ศาสนสถาน ศาสนวัตถุน้อยเกินไป มีจุดพักผ่อนสำหรับพุทธศาสนิกชน นักท่องเที่ยวผู้มาแสวงบุญ ไม่เพียงพอ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะว่า ควรจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ เพื่อบอกประวัติความเป็นมา และป้ายบอกสถานที่ต่าง ๆ ภายในที่พัทสงฆ์ ควรจัดให้มีมณเฑียรสถาน ควรจัดให้มีจุดพัก สำหรับผู้มาเยือน ควรจัดให้มีมุมเก็บภาพที่ระลึก ควรจัดให้มีต้นไม้พุดได้ โดยการติดป้ายพุทธพจน์ คติธรรม คำสอน ที่ต้นไม้ ควรจัดให้มีป้ายปริศนาธรรม นำชีวิต ควรนำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดหลักธรรม เช่น ผ่านทางโทรทัศน์ วิทยุ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ อาทิ Facebook, Line, Instagram, twitter ซึ่งเป็นช่องทางการสื่อสารที่สามารถเข้าถึงผู้คนได้ง่าย ทำให้การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เข้าถึงผู้คนได้หลากหลายกลุ่มคน เพศ วัย ฯลฯ มากยิ่งขึ้น

7.2 ข้อเสนอแนะเรื่องการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ แสดงให้เห็นถึง แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน การมีส่วนร่วมแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) และหลักธรรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม แนวคิดเรื่องการพัฒนา แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนสถาน แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสาธารณูปการ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศิลป์ และภูมิทัศน์สถาน หลักธรรมเกี่ยวกับการพัฒนา แล้วนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย จากนั้นนำกรอบแนวคิดในการวิจัย มาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ของแต่ละกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาศาสนสถาน จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสามกลุ่ม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความ จะทำให้สะดวกต่อการศึกษา เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พัทสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี สำหรับข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปมี คือ ควรศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาพุทธศาสนสถาน หรือวัด แบบมีส่วนร่วม

ร่วม ได้แก่ การลงมือปฏิบัติจริง โดยใช้เวลาดูศึกษางานแบบฝึกค่าง หรือฝักตัว เพื่อให้เข้าใจถึงขั้นตอนการสร้างปัญหาอุปสรรค และเรียนรู้อย่างซึ่งลึกซึ้ง

8. เอกสารอ้างอิง

- กองแผนงาน กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2534). *คู่มือประกอบคำบรรยายโครงการถวายความรู้แก่เจ้าอาวาส*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.
- จิกร กาญจนชัยรัตน์. (2548). นักเผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์กับบทบาทในการขัดเกลาทางสังคม. ใน *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- ประสาธ สุขเกษม. (2542). บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในการขัดเกลาทางสังคมแก่เยาวชน: ศึกษากรณีค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการศึกษานอกระบบ*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระปลัดบุญมี คุณากโร. (2563). การศึกษาวิเคราะห์การใช้หลักสาราณียธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของชุมชนเทศบาลเมืองปาดังเบซาร์ จังหวัดสงขลา. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 7(4), 132-143.
- ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580. (2561). *ราชกิจจานุเบกษา*, 31.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2556). *สังขธรรมแห่งแนวพระราชดำริสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2540). *วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2550). *พระพุทธศาสนา ม.6*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.